

Оксана Хотинська-Нор

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного, господарського права
та процесу Академії адвокатури України
(м. Київ, Україна)
oksnor79@gmail.com

УДК 347.962.6

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ VS НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДДІ: У ПОШУКАХ БАЛАНСУ

АНОТАЦІЯ. Однією з фундаментальних гарантій справедливого судового розгляду, а отже, важливою гарантією верховенства права, є незалежність суддів, що забезпечується завдяки низці законодавчо встановлених приписів. Механізм реалізації концепту незалежності суддів є складноструктурованим, передбачає сукупність елементів, що є різними за своїм змістом і характером. Чільне місце у ньому посідає спеціальний порядок притягнення суддів до відповідальності. Проте показники у цій сфері відображають не лише рівень суддівської незалежності в державі, а й ефективність функціонування судової влади, рівень суспільної довіри до неї. Остання вимагає наявності розумного балансу між незалежністю та підзвітністю представників суддівського корпусу, формою виразу якої є їхня юридична, зокрема, дисциплінарна відповідальність.

Оновлення законодавства у сфері судової влади засвідчило зміну підходів у питанні притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Оскільки дисциплінарна відповідальність суддів завжди балансує із забезпеченням їхньої незалежності, гостро постає проблема наявності належних пересторог перетворення її на засіб тиску.

Мета статті полягає у тому, аби на основі системного аналізу положень чинного законодавства з'ясувати питання, чи на сучасному етапі судової реформи досягнуто балансу у сфері забезпечення незалежності суддів і притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.

Встановлено, що порівняно з попередніми періодами судової реформи, нинішній відрізняється "суворістю" запроваджених змін у сфері нормативного регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, логіко-структурний і системний методи аналізу окремих положень чинного Закону України "Про судоустрій і статус суддів" дали змогу дійти висновку про невичерпність підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, а також, що більшість із них передбачають можливість застосування найсуворішого виду дисциплінарного стягнення – подання про звільнення судді з посади. У процесі дослідження класифіковано дисциплінарні стягнення: 1) за структурою: прості і складні; 2) за ступе-

нем впливу на можливість здійснювати повноваження судді: такі, що не впливають на здійснення суддею правосуддя, та такі, що спричиняють наслідки, які позбавлять суддю можливості здійснювати правосуддя. Окремо увагу звернуто на такий вид дисциплінарного стягнення, як подання про переведення судді до суду нижчого рівня, існування якого, на думку автора, суперечить положенням про єдиний статус судді.

Запроваджена в Україні модель дисциплінарної відповідальності суддів містить у собі високі ризики загрози їх незалежності. Тому пошук необхідного у цій сфері балансу триває.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність судді; незалежність судді; дисциплінарні стягнення; дисциплінарне провадження; підстави притягнення судді до відповідальності.

Однією з фундаментальних гарантій справедливого судового розгляду, а отже, і важливою гарантією верховенства права, є незалежність суддів. Концепт незалежності судді передбачає, що:

<...> Суддя повинен здійснювати свою судову функцію незалежно, винятково на підставі оцінки фактів, відповідно до свідомого розуміння права, незалежно від стороннього впливу, спонукання, тиску, загроз чи втручання, прямого чи опосередкованого, що здійснюється з будь-якої сторони та з будь-якою метою¹.

Серед численних складових інституту незалежності суддів чільне місце посідає спеціальний порядок притягнення їх до відповідальності, адже Конституція України, гарантуючи незалежність і недоторканність судді, встановлює, що «суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку»².

Утім, питання відповідальності суддів стосується та відображає явища значно вищого порядку – стану здійснення правосуддя й ефективності функціонування судової влади в державі. Остання безпосередньо пов'язана та залежить від суспільної довіри і поваги до суду, яка, серед іншого, формується крізь призму уявлень та оцінок поведінки судді у судовому процесі й поза ним. Недаремно міжнародні інституції акцентують увагу на тому, що:

¹ The Bangalore Principles of Judicial Conduct 2002. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf (accessed: 15.02.2018).

² Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.02.2018).

Суспільна довіра й повага до судової влади – це гарантії ефективності роботи судової системи: цілком зрозуміло, що поведінка суддів у професійній сфері розглядається членами суспільства як невід’ємна частина довіри до судів³.

Водночас невід’ємною передумовою наявності суспільної довіри до судової влади є розумний баланс між незалежністю і підзвітністю її представників, формою виразу якої є юридична відповідальність.

Особливе місце в системі юридичної відповідальності судді посідає інститут дисциплінарної відповідальності, сутність якого полягає у можливості застосування до індивідуального носія судової влади – судді спеціально уповноваженим органом юридичних санкцій, прямо передбачених законом, за правопорушення у сфері професійної діяльності (дисциплінарні проступки), які визначені законодавством. Метою інституту дисциплінарної відповідальності судді є вирішення соціальних завдань в інтересах здійснення та підтримки необхідного суспільству рівня ефективності системи судового захисту як невід’ємної гарантії захисту прав, інтересів і свобод людини.

Як правовий інститут, дисциплінарна відповідальність суддів була предметом багатьох досліджень, зокрема й комплексних. Серед науковців, які у певних аспектах зверталися до його вивчення, варто відзначити Л. Виноградову, В. Городовенку, О. Захарову, І. Марочкіна, Л. Москвич, І. Назарова, О. Овчаренко, М. Погорецького, С. Подкопаєва, С. Прилуцького, А. Селіванова, А. Шевченко, О. Яновську та ін.

Проте оновлення законодавства у сфері організації судової влади, спонукальним мотивом якого стали вимоги суспільства, що пережило Революцію Гідності, закономірно торкнулося й сфери дисциплінарної відповідальності суддів, суттєво змінивши парадигму її розвитку порівняно з попередніми періодами реформування судової влади. Оскільки дисциплінарна відповідальність суддів завжди балансує із забезпеченням їхньої незалежності, тому гостро постає проблема наявності належних пересторог перетворення її на засіб тиску. Відтак питання, чи досягнуто балансу у цій царині на сучасному етапі судової реформи, стає провідним у нашому дослідженні, визначаючи його мету. Цей аспект досі зазначеними науковцями не розглядався.

У пошуках “істини” необхідно спершу визначити чинники, які слід вважати запобіжниками у питанні посягання на незалежність судді в кон-

³ Opinion no 3 of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the principles and rules governing judges’ professional conduct, in particular ethics, incompatible behavior and impartiality. URL: <https://rm.coe.int/168070098d> (accessed: 15.02.2018).

тексті механізму притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Аналіз міжнародних стандартів у цій сфері дає змогу віднести до таких:

- чітке визначення у законодавстві підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;
- справедливу процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;
- пропорційність дисциплінарного стягнення вчиненому проступку.

Відразу зауважимо, що в межах цієї публікації ми зупинимося на оцінці лише тих елементів, які безпосередньо регулюються Законом України “Про судоустрій і статус суддів”⁴ (далі – Закон). Питання справедливої процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності здебільшого належить до сфери регулювання Закону України “Про Вищу раду правосуддя”, тож залишимо його на певну перспективу.

Отже, міжнародні інституції наголошують, що:

Законодавче визначення поведінки, яка може призвести до дисциплінарного розгляду – це завдання кожної держави. <...> видається доцільним подальше визначення окремими державами-членами в законах чітких підстав для відкриття дисциплінарного провадження⁵.

Стаття 106 Закону передбачає підстави дисциплінарної відповідальності судді, яких, на перший погляд, зважаючи на структуру норми, налічується 19, і перелік яких, начебто, виглядає вичерпним, якби не одне “але”... Проте все по черзі.

Дотримуючись міжнародних стандартів і рекомендацій, законодавець зробив спробу визначити ті випадки, коли суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності, перерахувавши їх у ч. 1 ст. 106 Закону, яка охоплює 19 пунктів – підстав дисциплінарної відповідальності судді. Проте пункт 1 ч. 1, фіксуючи форму вини протиправної поведінки (умисел або недбалість), фактично охоплює шість самостійних підстав, які стосуються недотримання/порушення суддею процесуальних принципів і правил здійснення судочинства, а саме:

- а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуаль-

⁴ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 15.02.2018).

⁵ Opinion no 3 of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behavior and impartiality (n 3).

- них обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;
- б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;
- в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу;
- г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;
- д) порушення правил щодо відводу (самовідводу)⁶;

Крім вказаних, такими, що пов'язані зі здійсненням суддею правосуддя, тобто стосуються сфери виконання ним професійних обов'язків, окреслених нормами процесуального законодавства, є такі підстави:

- <...> безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;
- <...> умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків;
- <...> розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні⁷;

Інші підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності можна класифікувати на ті, що впливають із необхідності дотримання норм, обмежень, заборон і приписів у сфері організації судової влади (забезпечення її незалежності, професійності, ефективності) (пункти 6–8, 13, 14 ч. 1 ст. 106 Закону), і ті, що стосуються виконання суддею обов'язків, дотримання обмежень і заборон тощо як особи, уповноваженої на виконання функцій держави, зокрема й обов'язків щодо різного декларування (пункти 9–12, 15–19 ч. 1 ст. 106 Закону).

Наведена градація підстав дисциплінарної відповідальності судді є умовною, оскільки окремі з них за своїм змістом є “всеосяжними” та можуть підпадати під різні критерії (наприклад, умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рі-

⁶ Про судоустрій і статус суддів (н 4).

⁷ Там само.

шення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків).

У будь-якому разі фактично у ст. 106 Закону передбачено не 19, а 24 випадки, в яких суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності, значна частина з яких прямо або опосередковано “дисциплінує” сферу життєдіяльності судді, що пов’язана з його доброчесністю – морально-етичною категорією, яка є символом триваючого етапу судової реформи. Але мова не про це.

Стосовно окремих підстав дисциплінарної відповідальності, зокрема тих, що передбачені пунктами 1, 4, 10 ч. 1 ст. 106 Закону, як необхідна умова відповідальності використовується форма вини – умисел, недбалість, груба недбалість.

За класичного розуміння вина характеризує ставлення особи (судді) до вчиненого нею дисциплінарного проступку. Якщо особа розуміє характер і значення своїх дій, свідомо допускаючи їх настання, має місце прямий умисел. Якщо ж особа усвідомлює настання несприятливих наслідків і допускає таку можливість, байдуже ставлячись до своїх дій (бездіяльності), то йдеться про непрямий умисел. Недбалість/груба недбалість є видом необережності, що характеризується безвідповідальним і зневажливим ставленням особи до виконання своїх обов’язків, дотримання правил, заборон, обмежень, *нехтування ними*.

Слід звернути увагу на те, що форма вини при кваліфікації дисциплінарного проступку, вчиненого суддею, набуває особливого значення з огляду на положення ч. 8 ст. 109 Закону, яка передбачає застосування до судді найсуворішого виду дисциплінарного стягнення – подання про звільнення судді з посади у випадках ‘вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного *нехтування обов’язками* (курсив наш. – О. Х.-Н.), що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді’⁸. Таким чином, за наявності підстав дисциплінарної відповідальності судді, в яких акцентовано увагу на умислі, недбалості чи грубій недбалості (пункти 1, 4, 10 ч. 1 ст. 106 Закону), має бути застосовано подання про звільнення судді з посади. Проте законодавець, визначаючи у ст. 109 Закону загальні приписи щодо застосування тих чи інших видів дисциплінарних стягнень, оминає увагою цей аспект. Натомість у цій нормі зроблено досить сумнівну спробу не те що дати визначення, а швидше окреслити випадки, які слід вважати істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов’язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді. І тут варто зауважити, що ре-

⁸ Про судоустрій і статус суддів (н 4).

дакція більшості з них за змістом є тотожною підставам дисциплінарної відповідальності, передбаченим у ст. 106 Закону. Схематично це можна зобразити так:

- п. 1 ч. 9 ст. 109 = п. 3 ч. 1 ст. 106;
- п. 3 ч. 9 ст. 109 = п. 12 ч. 1 ст. 106;
- п. 4 ч. 9 ст. 109 = п. 15 ч. 1 ст. 106;
- п. 5 ч. 9 ст. 109 = п. 14 ч. 1 ст. 106;
- п. 6 ч. 9 ст. 109 = пунктам 17–19 ч. 1 ст. 106.

Таким чином, з урахуванням зробленого вище висновку стосовно значення вказівки форми вини у формулюванні підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, в 10 із 19 передбачених у ч. 1 ст. 106 Закону випадках може бути застосовано дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення судді з посади.

Окремо необхідно наголосити, що згідно з п. 7 ч. 9 ст. 109 Закону істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді, може бути визнано будь-яке «інше грубе порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду»⁹. Оминаючи увагою використання у цьому положенні оціночних понять, таке законодавче формулювання, на нашу думку, однозначно свідчить про невичерпність підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Отже, вже на цьому етапі нашого дослідження можна дійти таких висновків:

1) чіткого та вичерпного переліку підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у вітчизняному законодавстві наразі немає. Використання оціночних понять у формулюваннях, відсутність об'єктивних критеріїв оцінки обставин, брак нормативної визначеності законодавчих приписів створює підґрунтя для використання інституту дисциплінарної відповідальності як засобу тиску на суддю, що перетворює його на загрозу суддівській незалежності;

2) у більшості випадків, що визначені Законом як підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, передбачено застосування найбільш суворого виду дисциплінарних стягнень – подання про звільнення судді з посади.

Відтак інститут дисциплінарної відповідальності судді може бути використано як інструмент для «очищення» суддівського корпусу, особливо зважаючи на гасла, під якими розпочиналася судова реформа сучасного формату (а «очищення» суддівського корпусу було одним із них). Окрім того, враховуючи, що Законом передбачено ще п'ять видів дис-

⁹ Про судоустрій і статус суддів (н 4).

циплінарних стягнень, логічно постає питання дотримання принципу пропорційності у їх застосуванні.

Зміст принципу пропорційності в контексті нашого дослідження полягає у співмірному, справедливому співвідношенні характеру вчиненого суддею дисциплінарного проступку та застосованої санкції. У низці міжнародних документів наголошується на тому, що шкала застосовуваних до судді санкцій повинна визначатися суддівським законом і відповідати принципу пропорційності¹⁰.

В Україні система дисциплінарних стягнень, що можуть бути застосовані до судді, є градуйованою, передбачаючи шість видів дисциплінарних стягнень, розміщених у ч. 1 ст. 109 Закону за ступенем зростання їх “суворості” таким чином:

- 1) попередження;
- 2) догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця;
- 3) сувора догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців;
- 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов’язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді;
- 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня;
- 6) подання про звільнення судді з посади¹¹.

Зазначені види дисциплінарних стягнень щодо судді можна класифікувати за різними критеріями.

Наприклад, за структурою їх можна поділити на: 1) прості (складаються з одного елемента) та 2) складні (охоплюють декілька елементів). До простих дисциплінарних стягнень відносяться: попередження, подання про переведення судді до суду нижчого рівня та подання про звільнення судді з посади. Три із наведених вище видів дисциплінарних стягнень є складними. Зокрема, дисциплінарні стягнення, передбачені

¹⁰ European Charter on the statute for judges, Strasbourg, 8–10 July 1998. URL: <https://rm.coe.int/16807473ef> (accessed: 15.02.2018); Opinion no 3 of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the principles and rules governing judges’ professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality (n 3); Рекомендація № (94) 12 “Незалежність, дієвість та роль суддів” (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13 жовтня 1994 року) в *Документи Консультативної ради європейських суддів* (Видавничий Дім “Ін Юре” 2017) 56-76.

¹¹ Про судоустрій і статус суддів (н 4).

у пунктах 2, 3 ч. 1 ст. 109 Закону, передбачають такі складові: а) заходи особистого немайнового характеру (догана, сувора догана) та б) майнові санкції, які полягають у позбавленні судді права на отримання доплат до посадового окладу судді. Дисциплінарне стягнення, передбачене у п. 4 ч. 1 ст. 109 Закону, складається із трьох елементів: а) подання про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя; б) майнових санкцій (позбавлення права на отримання доплат до посадового окладу судді); в) заходів, спрямованих на підвищення та оцінку кваліфікації судді.

За ступенем впливу на можливість здійснювати повноваження судді дисциплінарні стягнення поділяються на: 1) такі, що не впливають на здійснення суддею правосуддя (попередження, догана, сувора догана, подання про переведення судді до суду нижчого рівня); 2) спричиняють наслідки, які позбавлять суддю можливості здійснювати правосуддя (подання про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя, подання про звільнення судді з посади). Класифікація дисциплінарних стягнень стосовно судді можлива й за іншими критеріями.

Проте прискіпливої уваги потребує комбінований підхід, використаний у Законі щодо визначення критеріїв застосування до судді того чи іншого виду дисциплінарного стягнення, чіткість яких є досить умовною.

За загальним правилом, яке міститься у ч. 2 ст. 109 Закону:

Під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності¹².

Водночас у подальшому йдеться про:

- 1) випадки, в яких *не* застосовуються ті чи інші види дисциплінарних стягнень (частини 3 і 4 ст. 109 Закону);
- 2) випадки, в яких застосовується конкретний вид дисциплінарного стягнення (частини 8 та 9 ст. 109 Закону).

При цьому діє правило застосування більш суворого виду дисциплінарного стягнення у разі наявності у судді непогашених дисциплінарних стягнень.

Аби не вдаватися до надмірної деталізації, зазначимо, що лише у 7 із 19 випадків, які законодавчо визначені як підстави дисциплінарної відповідальності судді, уповноважений орган має право вільно обрати будь-який вид дисциплінарного стягнення відповідно до фактичних

¹² Про судоустрій і статус суддів (н 4).

обставин справи. І у будь-якому разі він може (не обмежений у можливості) застосувати подання про звільнення судді з посади.

Відтак у такій законодавчій моделі регулювання реалістичність принципу пропорційності дисциплінарного стягнення вчиненому проступку видається примарною. Додатковим аргументом цьому слугує зміст окремих заходів дисциплінарного впливу. Йдеться, зокрема, про такий вид дисциплінарного стягнення, як подання про переведення судді до суду нижчого рівня.

На законодавчому рівні відсутнє визначення поняття “рівень суду”. Проте в теорії судоустрою його прийнято тлумачити як “сукупність однотипних судів, наділених однорідними повноваженнями”¹³. Виокремлення рівнів суду пов’язано з ієрархічною організацією вітчизняної системи судів, яка виступає як узагальнена функція спільної діяльності у вигляді координації, початку загального процесу, інтеграції індивідуальних дій у ціле, та водночас передбачає розподіл повноважень між судами як по “горизонталі”, так і по “вертикалі”. Таким чином, рівні співвідносяться зі структурою системи судів, яка відповідно до ст. 17 Закону передбачає¹⁴: I. Місцеві суди. II. Апеляційні суди. III. Верховний Суд.

Наведена структура судоустрою робить очевидним той факт, що подання про переведення судді до суду нижчого рівня як вид дисциплінарного стягнення не може бути застосоване до суддів місцевих судів. Як у цьому разі бути з єдиним статусом суддів, який серед багатьох складових передбачає також єдині підходи у питанні притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності?

Також слід звернути увагу на “зворотний бік” цього виду дисциплінарного стягнення: те, що для одного судді буде покаранням, для іншого може бути бажаним кроком у кар’єрному зростанні. Тому його застосування опосередковано позбавляє інших суддів, які сумлінно та добросовісно виконують свої обов’язки, можливості зайняти посаду в іншому суді (того ж або вищого рівня).

Крім того, положення ст. 109 Закону є спеціальними стосовно загальної ст. 82 Закону (“Переведення судді до іншого суду”), ч. 3 якої регламентує досить важливий момент:

Переведення судді на посаду судді до іншого суду того самого або нижчого рівня може здійснюватися без конкурсу тільки у випадках реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду, в якому такий суддя обіймає посаду судді¹⁵.

¹³ Л Москвич, Організація судових та правоохоронних органів: навчальний посібник, ч 1 “Основи судоустрою України” (Л Москвич ред, Право 2016) 120; М Погорецький та О Яновська (ред), *Судоустрій України: підручник* (Юрінком Інтер 2014) 156.

¹⁴ Про судоустрій і статус суддів (н 4).

¹⁵ Там само.

Однак логічно, що як вид дисциплінарного стягнення, яке характеризується мірою примусу, подання про переведення судді до суду нижчого рівня не може супроводжуватися проведенням конкурсу, що передбачає наявність волевиявлення судді щодо участі в ньому. Проте цей аспект залишається законодавчо невизначеним.

Наведене ставить під сумнів доцільність існування такого виду дисциплінарного стягнення, як подання про переведення судді до суду нижчого рівня. Додатково зауважимо, що за весь час його буття (з 2015 р. і донині), ані Вища рада правосуддя, ані її попередники у цьому сегменті повноважень – Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів України – жодного разу цього виду дисциплінарного стягнення до суддів не застосували.

З огляду на викладені доводи, ми пропонуємо виключити подання про переведення судді до суду нижчого рівня з переліку дисциплінарних стягнень стосовно судді, що передбачений у ст. 109 Закону.

Висновки. Насамкінець ми б хотіли зауважити, що інститут дисциплінарної відповідальності судді у різний час реформування судової влади в Україні зазнавав змін. Вони стосувалися і підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, і видів дисциплінарних стягнень, що могли бути застосовані до представників суддівського корпусу. Проте саме існуюча модель стала втіленням їх безпрецедентної кількості. Видається, що лейтмотивом такого розвитку є загальна тенденція, яка панує у сфері судової реформи, що триває, та пов'язана з її кадровою складовою. Чи буде ефективним запроваджений механізм притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, чи буде використаний як інструмент впливу на суддівський корпус, покаже лише час, оскільки, як казали стародавні римляни, *tempus omnia revelat* (“час усе виявляє”).

І наостанок. Задекларована мета нашого дослідження вимагає зробити висновок про те, що запроваджена в Україні модель дисциплінарної відповідальності суддів несе в собі високі ризики загрози їх незалежності. Тож про збалансованість у цій сфері наразі вести мову передчасно. Отже, пошуки балансу тривають...

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. European Charter on the statute for judges, Strasbourg, 8–10 July 1998. URL: <https://rm.coe.int/16807473ef> (accessed: 15.02.2018) (in English).
2. Opinion no 3 of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the principles and rules

- governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality. URL: <https://rm.coe.int/168070098d> (accessed: 15.02.2018) (in English).
3. The Bangalore Principles of Judicial Conduct 2002. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf (accessed 15.02.2018) (in English).
  4. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed: 15.02.2018) (in Ukrainian).
  5. Pro sudoustrii i status suddiv [On the Organization of Courts and the Status of Judges]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 2 chervnia 2016 r. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (accessed: 15.02.2018) (in Ukrainian).
  6. Rekomendatsiia № (94) 12 "Nezalezhnist, diievist ta rol suddiv" [Recommendation № R (94) 12 "Independence, Efficiency and Role of Judges"] (ukhvalena Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 518 zasidanni zastupnykiv ministriv 13 zhovtnia 1994 roku) v *Dokumenty Konsultatyvnoi rady yevropeiskyykh suddiv* (Vydavnychi Dim "In Yure" 2017) (in Ukrainian).

Bibliography

Edited books

7. Moskvych L, *Orhanizatsiia sudovykh ta pravoohoronnykh orhaniv: navchalnyi posibnyk [Organization of judicial and law enforcement agencies: training manual]*, ch 1 "Osnovy sudoustroiu Ukrainy" (Moskvych L red, Pravo 2016) (in Ukrainian).
8. Pohoreckii M ta Janovska O (red), *Sudoustrii Ukrainy: pidruchnyk [The Judiciary of Ukraine: Textbook]* (Jurinkom Inter 2014) (in Ukrainian).

Oksana Khotynska-Nor

DISCIPLINARY LIABILITY VS INDEPENDENCE OF A JUDGE: SEARCHING FOR THE BALANCE

ABSTRACT. Independence of judges is one of the fundamental guarantees for a fair trial and, accordingly, an essential guarantee for the rule of law, and such independence is ensured by a range of statutory provisions. The mechanism through which the concept of independence of judges is implemented is a complex structure comprising a set of elements which differ in their contents and nature. In its foreground there is a special procedure for bringing judges to liability. However, respective indicators in this connection reflect not only the level of judicial independence in the country, but also the efficiency with which the judiciary functions and the level of trust which society has in it. Such trust requires a reasonable balance between independence and accountability of members of the judiciary, and such accountability is manifested in the form of a judge's legal, in particular, disciplinary liability.

The updates to the judiciary-related legislation demonstrated a change of approaches to the application of disciplinary liability to judges. Since there is always a delicate line between disciplinary liability of judges and assurance of their independence, a genuine concern arises about the availability of proper precautions against making such liability an instrument of pressure.

As the purpose of this article, the author, drawing upon a systemic analysis of the provisions of current law, attempts at finding the answer to the question whether at the present stage of the judicial reform a balance has been achieved between assurance of the independence of judges and bringing them to disciplinary liability.

It is established that as compared with preceding periods of the judicial reform, the current stage is characterized by the “severity” of the changes introduced to statutory regulations subject to which judges are brought to disciplinary liability. In particular, based on the logical structural and systemic methods of analysis of certain provisions of the current Law of Ukraine “On the Judicial System and the Status of Judges”, the author has arrived at the conclusion that the grounds upon which a judge may be brought to disciplinary liability are inexhaustible and also that most of them may entail the strictest type of a disciplinary punishment – a motion to dismiss a judge from office. The study provides the classification of disciplinary sanctions: 1) by structure: simple and complex sanctions; 2) by a degree of influence on the ability to exercise the powers of a judge: those which have no effect on the administration of justice by a judge, and those which bring about the consequences making a judge unable to administer justice. Particular attention is drawn to the disciplinary sanction in the form of a motion to transfer a judge to a lower-level court which the author believes to be contrary to the regulations on the uniform status of a judge.

The model of disciplinary liability of judges introduced in Ukraine involves high risks of a threat to a judge’s independence. Therefore, the search for the balance needed in this domain is still underway.

KEYWORDS: disciplinary liability of a judge; independence of a judge; disciplinary sanctions; disciplinary proceedings; grounds for making a judge liable.